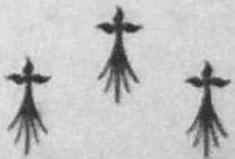

Dihun Breiz

DIHUN BREIZ

*C'Hwezek kantved zo tremenet — War ar pemp c'hoar
poder zo manet — Peder manet... gwan, dic'halloud, —
Beuzet o buhez en hirvoud. — Ebars en Skoz hag
Iverzon — Int gwasket c'hoaz gant ar Saozon — Mez
Bro-Gambri dre 'n em difenn — Zo arru da zevel he
fenn. — Kerne paour, sethu te maro... — Da c'hoarezed
a skuill daero ! — Breiz a dihun : bet eo kousket... —
War he c'hein ieo ar C'Halloued.*

JAFFRENNOU (*An Hirvoudou*).

Na zo mann gwiroc'h 'vit ar skeuden-ze, rec'huz ha
frealziuz en hevelep amzer. Pa man Bro-C'Hall en em
lezel da vervel, sethu aman ar broiou keltiek — oh ! tra
burzuduz ! — divalo c'hoaz, mez gant eun nerz didrec'huz,
o sevel o mein-bez minerez. Galloud e rer, a-vreman
diougani an deiz en pehini adarre, 'n o sav war dachen
ar Maro, en em zelfont gant eur joa zouezet, hag en em
unanfont gant eun hevelep c'hoant da hadsevel, da veva
diere, ha da 'n em lakout war vrall evit tanfoeltri bars
ar mor, en eur voutaden spountuz, ar gwaskerien pere,
c'hwezek kant bloavez a hed, o deuz moustret aneze.

An tri-ugent bлоа renet gant ar Rouanez koant Victoria
kenta, en pad pere tri million Iverzonad o deus kwitaet
an douar strujuzet gant o labour ha gant o gwad evit mond

da sevel eun douen neve en tu all d'ar moriou — d'an Amerik — evel gwechal hon zadiou en Arvor ; an tri-ugent bloavez a vac'heriaj en pad pere zo marvet tri million Iverzonad all dre an naoun hag ar gouliou, war hinchou poultruz an Enez-C'Hlaz ; an tri-ugent bloa-ze n'o deuz ket lemmet deuz kalonou an tri million keltiad diveza a zo c'hoaz du-hont o' kildrei, en dro d'o douarou laeret ha d'o zier diskaret, ar c'houn deuz ar c'chantvejou meuleudiou, nag ar balc'hder da vean deuz eur wenn goz choumet glan nag ive c'hoaz ar c'hoant da vea diere 'n o bro.

Goud e rer penoz ar Skoz n' he deuz biskoaz digemeret mad ieo ar Zaoz, penoz Bro-Gambri ha Breiz-Izel n'o deuz troc'het tamm a genn deuz o c'hasoni brudet 'vit ar Zaozon, pehini zo deut d'eze, ren da ren, deuz pellder an amzer goz. An hano a Zaoz 'ra d'ar Vretoned kriiza o bized ha d'ar bleo sevel reut war o fennou. Kasoni 'vit ar Zaoz a zo en kement gwazienn 'zo 'n hon c'horf, ha na iello e maez nemet gant huanaden diveza hon buez.

Koulskoude mar viromp-ni, Bretoned an Arvor, ar gasoni vraz-se vit ar Zaozon, n' hon deuz ket ive kals mui a garantez 'vit ar Fransijen. Pewar c'hat bloa zo tremenet aboue ma eo bet staget Breiz ouz Bro-C'Hall, mez bepred n' hon deuz ket ankouezet, en hon inеou a huyreerien hag a vrezelourien, penoz, daoust d'he gouliou doun, nepred gwellael, hon Bro 'oa evurusoc'h didan he Rouane hag he Duked, dre ma oa neuze diere.

A amzer dremanet n'en deuz ket digaset d'imp biskoaz eun ober-mad a beurz Bro-C'Hall dizanaoudek, lez-vamm-bro roet d'imp dre ioul an Dukez Annan deut da vea Rouanez Franz. Meur a Vreton na ankouezo biken, kaer zo gelvel anezhi an Dukez Vad, ar boan he deuz gret d'imp. Nan, rak Breiz zo bet bountet ha jachet evel eul loen prenan, en lec'h evel eur vestrezik en em ro 'n hec'h unan d'he mignon.

N'hon deuz ket ankouezet ienion Rouane Franz evidomp, fouge o gisti ha fouge liperien o botou, pere 'zelle ouzimp evel euz tud gwez ; n'hon deuz ket ankouezet ive treo

euzuz ar bloavez Trizek-ha-Pewar-Ugent. Breiz na gay digare mad abed d'an treo euzuz-ze, kaer 'deuz c'hoari eun toullad skrivagnerien fall ha gaouiad.

Mar he deuz an Dispach'h Vraz pladet hag unanet an treo eun tu bennak, (na man ket aman al lec'h da studian kement se) en Breiz, dre zur, he deuz digompezet pep tra. An Dijentiled diwar ar maez a oa 'vel ar bobl en hon touez. Gwelet e red anez e labourat er parkou, o levial o hunan lost an alar bars an ero, hag o tibri ouz an dol gant ar vitjen. A beuryuan e oamp noblanz, perch'en d'en loden douar pehini a re d'imp beva gant jichoni, marteze, mez dre-zur gant enor. Ar c'houerien, goude droejou ar fonz paet d'an aotrou a oa o-unan aotrounez. An amzer ze na man ket c'hoaz pell awalc'h diouzimp evit ober d'imp ankouez a giziou gwechal, manet ar jonj anez e pep tiegez. Koun hon zadou en deuz muioc'h a dalvoudegez eget an historiou skrivet a dreuz vit sebesa an dud dister.

Hon giziou bro, pere o deuz c'hoaz nerz-lezen en Breiz, a ro testeni deuz gwirionez kement-ma.

An Dispach'h-Vraz n'he deuz ganet en Breiz menet ar baourantez, an disunvaniez hag ar gasoni. Bugale ar re o deuz prenet madou an Noblanz goude bea boeteet an droc'herez penn, e man brema ive 'n tre o daouarn danvez an dud dister. Al laeron-ze a c'hall rei dorn d'an Ermeziad a deù breman da vounta anomp e-maez hon maneriou hag e maez hon zier-plouz.

Sethu breman ar maeziou hep tud, evel bars ar broiou gwez ; sethu aman a mestrou fall ha drouk pere n'eont ken ouz an dol gant an dud vihan. Zellet aze petra zo talveet d'imp deuz an Dispach'h pehini dilee rei d'imp madou a vern ha lakaat anomp holl war an hevelep renk.

Bevet awalc'h hon deuz, zionz ! evit gwelet ar brezel hep truez, gret pemp kant bloa dioustu, en despet d'imp, da blegiou hon spered, d'hon giziou, d'hon buezegez, d'hon iez ha d'hon c'hredennou.

Trewalc'h hon deuz breman da skuilla hen c'hounzen hag hon gwad war leur ar broiou pell, war denar Bro-

C'Hall, ken dishanval deuz hon mamm-bro, lec'h ec'h omp o kildrei e-touez fallantez an dud hag an treo, barz an anken, gant klenved ar ger, ha gant ar geun vit an treo karet, maro breman.

Ni-holl, koulz ar re o deuz miret o zam danvez, 'vel ar re zo bet divourc'het deuz oc'h herez, hag a zo breman, hep netra, paour kez baleerien-bro ; ni holl hon deuz sec'ched deuz al liberte. Holl hon deuz c'hoant e zavfe eun dra benak a neve en Breiz. Zantout'reomp enomp fulor hon zadou ! Netra, netra, netra na deuo abenn diouzimp.

Eur bobl n'hall ket beva mar n'en deuz keteur iez d'ezan e-unan. Gouarnierien Bro C'Hall a oar ze; ac'hane ar brezel gret d'hon iez karet. Mar vije an dud-ze tud vad, lec'h bea tud a spered fall, laket o amzer gante d'izellaat pez a zo uhel ; mar na weljent nemet mad an holl elec'h gwelet o mad o-unan, e lavarfent penoz sal vuoc'h eo braseet buhez pep loden bro, sal vuoc'h eo kresket pinvidigez Franz. Elec'h klask distruja spered Breiz-Izel, e rofent ali d'ez iez gerz war an hinchou zo bet digoret gant hon zadiou.

Muioc'h vit ar broiou all, hon hini zo bet distroet deuz hec'h hent. He iez 'zo gwalgaset deuz ar skoliou, stourmet gant skolaerien gwez ar gouarnaman, pere 'zo paet gant an Enebour evit labourat evitan. Mez ar Geltied 'zo tud stard. Bea omp c'hoaz en Breiz pemzek kant mil breton, an hanter vad deuz ar bobl, o komz ar iez keltiek. Hon skoliou libr a oar breman petore gwall 'vefe lezel mervel ar iez nerzuz-se, pehini eo ar c'haera, ar muia pinvidik 'vit rei skeuden d'ar c'homzou. Dre ma diskou e wriou en fonz an amzer goz, en deuz galloud da rei buhez d'ar c'homzou ; peb gir 'n euz blas mad ar freuz gwez. Iez abed na zo ken kab hag hen da rei, dre zon peb gir, eur zeblant deuz stum an dra, ha deuz buhez ar bed ; hini na zo aezetoc'h d'ar varzed vit ober gwerziou kaer. Dreiz-hi, ine Breiz'deuz miret he douzter ; kaeroc'h 'zo : dreiz-hi zo c'hoaz eun Ine Breizad war an douar...

Breiz-Izel diouzid 'teuio lec'hed ar bed...

Breiz, bete vreman, 'deuz harzet gant enor enep d'ar brezeliou gret d'ez en kreiz an deiz pe dre dindan gant hec'h holl enebourien, anveet pe kuziet. 'N em zevet 'ra c'hoaz, muioc'h nerzuz 'vit biskoaz, dirak kement hini a c'hoanta laerez he madou pe hec'h ine.

Ar sperejou moan ha kazuz deuz a Vro-C'Hall na deufont ket a benn da lakaat disunvaniez etreomp. Ar Re-C'Hlaez, bountet araog gant al lez-vamm, pehini zo o larda anez en krevier alaouret Pariz pe lec'h-all, na deufont ket aben da distruja en kalanou ar Re-Wenn hag ar Re-Ruz ec'h omp, ar garantez hon deuz evit hon zadiou koz hag evit hon mammik-bro.

« Kazan a ran an hini na gar ket ar vro 'ro boet d'ezan » a lavare eur zant braz, zant Kadok. Ar gwir Vreton a dle hadlavarout ar gir-ze d'ar re 'fell d'eze nac'ha giziou hag herez broaduz Breiz-Izel ha dispriout o c'herentiaj.

Na voutfont ket anomp war an hent neve lec'h na weler, en peb tu nemet skeudennou tremenou zavet eno 'vit sebeza an dud ; an hent se a gas da bez e hanver breman « Ar Progrès », eun dra pehini n'eo netra nemet ar C'His Nere. En penn an hent se ar bloblou all n'o deuz kavet nemet an disesper, ar follantez hag ar gernez, goude bea tremenet dre ar bezeliou breur-ouz-breur.

Hon ganadur-ni en deuz omp diwallat, bete vreman, deuz an drouk. Ar re zo pennfollet c'hoaz a deuio d'ar wirionez, mar be ioul Doue ! Mez dre-holl, dirak unvaniez hon breudeur trubard gant hon enebourien a viskoaz, ar re zo c'hoaz kab da varni gand furnez pez a disklaerier d'imp bemdeiz ; ar re ze, laran-me, a dle ive n'em unani gant kevreou didroc'hab.

Bro-C'Hall 'zo herie foarlec'h da holl laeron ar bed. Eno c'hallont, hep aoun, sevel o finfigidez war vadou dismantret tud ar vro. Dirakomp e welomp eun argaden neve, eul laeronsi-bro.

Nacar den a belec'h e deu an Distrusjerien-ze, gant o dent skrignet ha gant oc'h ivinou lemm.

Red eo ma vo Breiz-Izel unvanied mad ha krenv awale'h

pa deuio derivez an Drubuilh-vraz, vit galloud trec'ha, ha skei a goste kabestr hag hual, hag evit gonid he liberte da viken.

Na dleomp het koll a wel penoz ec'h eo hon loden-bro he deuz roet da Vro-C'Hall — ment 'vit ment — ar muian a dud gwiziek, ar muian a skrivagnerien vraz, ar gwella penn-tudou a vrezel ; penoz ec'h eo en he Barzaz he deuz kutuillet Franz 'vit ar muian ; penoz he zud a vor zo ar muian kalonek, ha penoz, dreist holl, na vije Franz *nétra war vor* peneved da vartoloded Breiz pere a ra eiz loden war dek war al listri brezel ha war al listri konverz. Laret d'in hag hen n'eo ket douar Breiz eul liorz burzuduz pehini na c'houlen nemet divrec'h 'vit he labourat hag evit rei freuz.

Rak, sioaz ! Pariz hag ar c'haeriou braz, lec'h e sonjer kaout meur a c'honidegez, a c'halv ar baotred hag ar merc'hed yaouank 'vit o c'habestri, hag evit o gwasta. Ha koulskoude kaer he deuz hon bro koll he zud, bpered e weler freuz hon douar war varc'hajou Bro-C'hall ha Bro-Zaoz. En peb faeson, hon finvidigez 'zo braz.

Galloud 'reomp ta gortoz, gant peuc'h-spered ha gant esper, an derivez da zond en pehini vo gallet troc'ha, hep poan, ar skoulm a stag hon Bro ouz eun all.

Hadlavarout hen ran : hon bro zo o tihuni. En pep parouz deuz ar pellan eo krog an dud da c'houlen petore mad a deu d'imp deuz an unvaniez bet gret pemp kant bloa so gant Bro-C'Hall : Na zo deut d'imp nemet drouk evit mad.

Kaout 'reomp ar zammou re bounner ha penoz n'eo ket dleet d'imp poania 'vit al lodennou-bro all ; penoz eo kriz ha diskiant kas hon bugale d'ar c'haerion braz ha d'ar Gaer-Veur d'ober buhez fall pe d'ober labouriou louz, labouriou sklaved 'vit pere na gever ket a zivrec'h all. Kaout 'reomp re da laret en eur wellet holl dud ar stajou uhel, an iskibien memez, digaset d'imp deuz ar Pireneed, deuz an Alped, deuz ar Vojed, pe deuz an enezien Kors, holl dud dic'halloud da c'houd pere eo

hon ezomou a gorf hag a ine ; tud pere zo diwiziék holl dimeus hon iezi.

Mar vije Breiz-Izel diere, gant he fobl a dri million a den, pere veve buan daou-c'hemetet, na veve ket pell o tond da vean eur bobl meurbet gallouduz.

An Histor a gelen d'imp penoz eur vro n'eo ket hep ken bras dre ment he douar, mez, kentoc'h, dre al lec'h he deuz war ar Bed en kever ar broiou all ; dre unvaniez he zud ; dre hec'h awen hag he spered. N'ankouezomp ket ec'h eo kab ar Vretoned da vond da zevel tiegez d'ar choloniou, kaer o deuz kaout dre holl klenved ar vro. Ouspenn 'zo : Nao c'chant bloa rok Kristof Kolon, menech Iverzon o devoa disklaeriet an Amerik. Marteze o bugale o deuz bet sonj a ze, rak herie an Iverzonned, gwallgaset deuz o bro gant al loret Zaoz, 'zo deut da vea eul loden nerzuz meurbet bars ar Stadou-Unaned. Bea int gwell gourennerien, korfet mad, doujet en holl emgannou, ha c'houi oar pegemen 'zo da vrezelli herié 'vit gallout beva.

Laret am euz e man ar bed o vond da welet dihun gouenn ar Geltied. Petra ? n'omp ket pemzek million ? Ar c'hantved a deu a welo, dre zur, ar gouennou en em stoka, hag ar bed lodennet a neve etreze. Na c'heuz ket gwelet, n'ez ket pell, dihun gouenn ar Judevien ? Karget he deuz ar bed a dourni. Ar wenn-ze, da c'hratz Doue, 'zo muioch' doujet dre he finvidigez eget dre niver he mibien. An trec'h na badoket eviti, ha pa 'deuz sonjet huali ar bed, me gred he deuz huyret. Aesaet hé deuz huali ar wirionez ha gwalla karantez an den 'vit e vro, — ar Judevien 'man o bro lec'h e man an arc'hant da skrapa — mez an trec'h vo hep dale d'ar Geltied pere a gar dreist-holl al lealded hag o mamm-bro.

Unvanied da viken, en despet d'ar moriou, ha gallouduz — Doue da vezou meulet ! — ar Geltied, pere 'zo bet c'hwezek kant bloa o valozi o laeron-bro, ar Geltied a wel bremen, en sklaerder ar beure, ar Gwir o tond etrezek an oabl. Rak mar omp ni ive bugale da Zem,

mab da Noe, p'eo gwir omp deut deuz plenennou uhel an Azi, hon daouarn, da vihana, n'int ket goulouet a loustoni gant tregont diner Judaz Iskariotez.

Ra vez distaget an Drouk, an Darvoud hag ar Reuz ! Ar Vretoned pere a zeblante kousket 'pad 'n em skuize ar re all o redek war lerc'h plijadur ar c'horf, mesk breinadur an neventizou, hag o lonka freuz kontammet ; ar Vretoned chomet iac'h a gorf hag a spered a ia brema da zevel bars an enor.

Ni a diskuize, hag hon huvre 're d'imp beva bars al liorz bleuennet ha c'houezed mad, lec'h e man plijadur an ine. Ha pa mam ar re all o vernel gant an naon, eun naon hep divez, ni zo brema dare da rei hon gwad, glan ha gwerc'h, hag hon ineu manet yaouank, evit rei d'ac'h o tiou an trec'h, Justiz ha Liberte.

« C'hwezek kantved zo tremenet ». Ha sethu brema eûr an dihun joauz evit an holl Geltied. Bep bloa eur bagad tud, deut abeurs pep bro keltiek, 'n em gav pe en Iverzon, pe en Skoz, pe en Bro-Gambri, pe en Breiz-Izel. An daouarn 'n em wask evel 'tre breudeur karantezuz. Ar menoziou mad hag uhel a very didan an taliou. Ar broiou a deu da welet sklaer war o stad ha da welet e man ar gwir en o zu.

Ha sethu brema moueziou o sevel dre-holl, tro war zro trueuz pe joauz, joauz evel dewarlerc'h an trec'h. Pep hini 'oar 'zo arru deveziou braz. Ar iez koz 'zo hadsavet bars an enor, ha dreizan e c'hallomp distrei a hed an amzer dremenet hag arruet betek hon zadou hen.

Ar Barzonaj, kurunennet gant delhiou dero, a dremen hag a hadtremen en hon touez, leun a veurdez evel en amzer hon Brazder. Stoka 'ra ouz an taliou hag ar varzed a zav, nivernuz 'vel a stered.

Ar iez e lavaret 'oa o vond da vernel a gan brema gant e holl vraoder ha gant e nerz gwez war vuzellou ar vretoned, hag a larvar ezommou eur bobl pehini n'houll ket ankouenza e amzer dremenet, ha pehini n'houll ket bea diskaret. Ar iez-se en deuz hadsavet e c'hlander.

'Pad e oat oc'h aesa hen distruja, mesk an dud izel, an

dud gwiziek a laboure anezan, zioul, dre dindan. Zavet deuz an draouien d'ai nec'h, sethu-han breman o tiskenn deuz an uhelder, gwalch'et ha koant. Digas 'ra d'ar bobl an esper hag ar joa, ar c'houniou kaer hag ar balc'hder. E man war vuzellou kement hini en deuz eun dra bennak da laret. An nep en efoa eun tam mez o komz brezonek, neuz ket c'hoaz pell, o devo plijadur warc'hoaz o komz ar iez kaer-ze. Breman e kaver eo meurbet enoruz bea Breizad. Gwapanennou ar Galloued a dremen warnomp evel an avel war eur roc'hel.

Eun dihun eo, mez bea eo ive eun hadgenelidigez. Ec'h comp da gaout Barzed, Barzed gwiziek evel gwechall. Ar bloavez 1899 e zo bet zakret meur a hini war an dol-ven, en Kaerdiff. Mez en hon bro ec'h int zakretive dre o gwiziegez ; barzed int dre oc'h awen, barzed int dre o iez. Ar re ze hon kasou d'an Trec'h.

Nan, Artur n'eo ket maro. An nep hen gwele an noz war griben ar meneziou, en penn d'e vrezelourien, pe war gwabrennou ruz an abardeiz-noz, na oant na diodien nag huvreieren. Unan deuz e varzed 'zo en hon touez.

Ugent bloa en deuz. E werziou zo kaer ha koant, nerzuz, poelluz, ha glan evel gwerziou Livarc'h-Hen, Marzinn, Tal-Iezinn. Memez e hano — Jaffrennou — a zo evit hon souezi. Al levr e man o paouez a embann' a zo eun digouez braz e-touez ar skrivagnerien, ha memez eun digouez broaduz 'vit Breiz.

En tu ar Re-C'Hlaz, ar spount 'zo bet braz, ha meur a hini en dije goullet teurel ar Barz, en beo, en fonz punz ar Zioulded, karget goude gant gevier, evit mouga e vouez. Mez red eo kredi penoz e ganaouennou hag e vouez aour o deuz keillet al loened gwez, rak mar n'eo ket deut ar Re-C'Hlaz da lipad e dreid, da vihana n'o deuz ket iudet. Mez me gred penoz ar vriz-Vretoned se n'o deuz intentet netra

bars ar gwerziou kaer man, skrivet 'n eur iez dishanveet gante. N'o deuz ket kredet e iaje bete ine ar bobl mouez uhel ar C'Heilt-man, pehini zo eur Breton a galon.

Jaffrennou en deuz kavet telen Gwiklan, laket gant heman en e vez, pa oa o verval, war ribl aot gwez Bro-Dreger ; mez aboue maro ar Barz koz, ar vein-hir 'zo bet kristennet, ha kroaz ar C'Hrist 'n em distag war an oabl loued uz da vein kuziaduz hon lanneier. An ilizou hag an ilizou-veur en minerez, a stlap da gad an nenvou o zaeziou moan hag o c'hloc'h dier dantelezet, leun a vuhez deuz ar beure d'an noz, gant mouez an arem zantel.

Jaffrennou a gan ine hon Breiz a herie, c'hoaz garo, mez tener ive, pa ve o chuvreal deuz eur bed all evuruz ; kaeraat 'ra kement tra 'zo breton hag ober e ra d'imp hen karout dreist-holl. Kelenni 'ra karantez ar vamm brô ; prezek e ra an unvaniez etre ar broiou c'hoarezed ; gelvel 'ra an amzer dremenet, kén lugernuz ; rei 'ra eur zel a druez d'ar paour ha d'an den dister ; larout 'ra eur beden evite, rei 'ra eur vleuen d'o bez ; diskouez 'ra pegemen eo uhelloc'h an ine eget ar c'horf ; pegèn berr eo ar vuhez-man ha pegen hir eo eben ; lavarout 'ra ar peu'h 'zo en kalon an den gwir ; gouela 'ra war an dud ankouezet ; dazore hi 'ra ar veur-dud, marvet en eur difenn hon Bro ; ha kana 'ra ive ar jistr beuvuz pehini ro kalon d'an den ha nerz d'e zivrec'h.

Heman en euz goueet en hano a varz, roet da veur a rimadennen pere n'int ket memez Breizaded hag a deu d'ar vro da divrezonekaat Breiz ; heman zo eet beteg ar yammen goz ; he vrec'h he deuz nerz awalc'h 'vit sevel e'kreiz ar brezel, hag hep plega, ar bee'h zakr dimeuz an Delen Dir.

Al levr 'zo divezet gant eur zonen 'emgann, hanvel ouz re ar varzed koz :

'Maez ar c'hwin, o kleze dir
Hon tadou, ar Vretoned !
Tan ha gwad ! Brezel ha tir !
War ar bed a'ch euz renet !

Pa lugernes 'n o dorñiou,
Vel aérourant an iferniou.
E rede an enebour
... Plouzennigou war an dour !

Da lugern, o kleze dir. — Ouz bannou 'n Heol oa henel : — Garo, lem, pounner ha hir, — E c'hwibannes en avel ! — Pa skoez ebarz ar Gad, — Ar pennou ruelle da vad — Henvel ouz bleun ar wezen — Sklabezet gant an ezen.

Da laonen, o kleze dir — Hon tadou ar Vretoned, — Oa blerumet, evit gwir, — War bennou ar C'Halloued ! — Arzur hag ar gwaz Morvan — Nomenoë hag Alan, — Ganid, dirag Breiz-Izel, — Oa mogeriou diwarwel !

En da c'hwin, o kleze dir, — Pell amzer zo out kousket. — Tan ha gwad ! Brezel ha tir ! — Spountus out manet bepred, — Vel eul leon, o repoz. — Er c'hoat doun, e-kreiz an noz ! — Ret ket a drouz en e dro, — Al leon n'eo ket maro !... »

Na larfe ket ta eun den e klever ar varzed brudet pere o deuz kanet brezeliou spountuz Lonk-Porz ha Käl-Traez ?

Jaffrennou n'en deuz nemet ugant blos, mez n'o ken eur bugel. N'eo ket eun den gloruz, leun anezan e-unan. Goud e oar choum a goste 'vit lakaat ar arok eur mennoz kaer. Na man ket o klask ar vrud nag an enoriou. Heman 'zo deuz ar jouchen Keltiek, ganet war venezioù Kerne, lec'h en deuz kresket pell deuz an Drouk, etouez an dud eeun. Ar Barz en deuz bet eun dever d'ober ; na c'hwito ket d'ezan. Jaffrennou 'zo ganet 'vit komz d'ar bobl hag evit hen storua. Bezomp flanz ebars an den-ze !

Fanch Jaffrennou na houll skriva nemet en brezonek, kaer en deuz bea 'disket braz : eno weler ar gwella testini di-meuz e lealded.

Fae eo bet gantan rei eun droidigez gallak deuz e skrijou. Eur bajen hep ken 'zo skrivet en gallak en penn al levr evit rei da zonj ec'h omp c'hoaz trizek kant mil breton en Breiz o komz brezonek : Ar Geltied a ro gras dezan da vea gret labour mad. Eur bajen all 'zo skrivet en iez Kambri, rak an

den yaouank gwiziek man a oar on holl iezou keltiek : ar c'himraeg, ar gael, ken koulz hag ar brezonek.

Al levr en deuz bet eun darvoud mad meurbet. En eun amzer fall, lec'h na greder ken da netra, heman a zav uhel an tri zra gaer : Doue, ar vro hag ar gerentiaj.

An esper, pehini oa zavet d'an Nenv, gwallgaset gant breinadur an douar, zo bremz haddiskennet da vedomp.

An embann dimeuz al levr-man, evel am euz laret c'hoaz, zo bet eun darvoud broaduz, pehini a verko eun deiz kaer en buhez hag en Istor Breiz-Izel. Al labour, hanval ouz hini eun den noajet, dre e stum ha dre e vent, 'zo kouls-koude labour eur bugel, kaziaman. Kaera frealziez ! Gwelet 'reomp daou rumm tud 'n em rei dorn : an hini a zao hag an hini a diskenn.

An *Hirvoudou* a skoio pell. Hon hadgenelidigez keltiek a ia emaez a vugaleaj. Hon denidigez 'n em diskouez herie dre eun ober gwiziek, pehini zo ive eun ober broaduz. Bea hon defoa muzikerien, kizelerien mein ha koat, liwerien, brema hon deuz barzed, skrivagnerien brezonek.

Ra stoko bremen ar Barz yaouank e vizied ouz ar c'herden dir. Artur hag e zoudarded 'zo arru dare... Ar Vretoned zo en gortoz...

Barz, sav en aer an Delen Goz, Telen ar Reuz !

Kanaouen ar brezel a zav d'hon gouk hag a voug anomop ; skrigna 'ra hon dent !

« Maez ar c'hwin ! o kleze dir ! » Ra vezò Breiz dishualet.

Tri blosso eo skrivet ar pennad man ec'h euz lennet, ha koulskoude mar am bije skrivet anezan herie na vije ket bet dishanval. Hon stad 'zo bepred memez hini ; mez muioc'h skaer eo martexe.

Deuz eun tu e kaver enebourien Breiz muioc'h nivernuz ha muioc'h krenv ; deuz an tu-all e kaver e difennourien muioc'h nivernuz dek gwech, ha muioc'h kalonek kant

gwech, abalamour ec'h int skoazellet gant karantez ar vretoned, deut da wellet skaer. — Ar re-man neuz ket pell na ouient ket memez 'oa lec'h a vrezel. — Gouarnaman Bro-C'hall en deuz skoet a goste ar mouch a oa war e dremm. Ar brezel kuziet a re d'imp, brema en deuz han laket war eun dachen skaerijennet. Ze zo mad ! Gwell eo goud piou 'zo evidomp ha piou 'zo enep.

Den abed n'en defo ken doutanz penoz mestrou Franz o deuz c'hoant d'ober ganimp tud trec'hét, sklaved, 'vit laret ar wirionez. Pa eo taolet ar mouch, e welomp dremm an enebour skrignet gant ar gasoni ha gant an araj. Brezel d'hon feiz ! brezel da liberte an tadou ! brezel d'ar gerentiaj ! brezel d'hon madou ! brezel d'hon iez !

Mez beomp hep aoun. E pad e oa an enebour oc'h aoha e argad ni 'aoze an difenn, hag ouspen, ni 'aoze ar stum da drei endro d'an treitor miliget.

Dre holl lec'h e iello brema en Breiz, dre holl e vo troet, gwasket, mouget, ha fruket evel eun aval brein. Ia, rak dre holl herie karantez ar Vamm-bro 'zo habbleunnet bars ar c'halounou. Dre holl pep hini 'gemer fianz 'ne droejou hag en e nerz. Dre holl ar iez brezonek 'zo hadsaved enenor.

Ar Barz Jaffrennou 'zo kelchied gant kant barz all. O c'hanaouennou a skiltr war Vreiz deuz an eil penn d'egile, euz en ober d'ar c'halounou trida evel o hini. Bemdeiz 'deu eul levr neve e maez ar wask. Biskoaz kement all na oa gwelet en Breiz. Na oufenn ket laret d'ac'h holl hanoiou ar Varzed vad e man brema o gwerziou etouez ar bobl. Jaffrennou e-unan, aboue an *Hirvoudou*, en deuz embannet ar *Bourc'hiz lorc'hiz*, eur c'hoariaden fentuz da difrez ar galloued, hag eur levr meurbet kaer, an *Delen Dir*. E man brema oc'h aoza eul levr all en pehini 'vo kavet e holl Varzaz.

C'hoant 'zo deut d'ar Vretoned da 'n em unani, setu zavet *Kerrediges Breiz*, digor d'an holl, paour ha pinvidik. Eun hevelep karantez 'zo ené evit o Bro, hag a ra dioute breudeur.

Ti Kaniri Breiz, savet gant eun nebeut barzed yaouank a ia d'an eil pardon d'egile da rei plijadur d'ar vretoned 'n eur ganan d'eze en iez koz ar zent hag en iez an dud karet pere o deuz roet d'imp ar vuhez gant o gwad. An nep a gar a c'hall 'n eur veska gant ar vreuriez-ze, mar neuz karantez 'vit e vro.

En tu-all d'ar mor doun, hon deuz c'hoaz breudeur, pere 'ro skoazel d'imp.

Breiz na man ken 'n hec'h unan war ar bed. Hon breudeur, d'an ezom, hon difenno enep d'ar lez-vamm ha d'al lez-vreudeur, pere 'felle d'eze hon mouga.

Mez Breiz, hag e vefe brema 'n hec'h unan, 'zo da viken didrec'huz. Unvaniez 'ro nerz !

Evet he deuz, a neve, dour eur vammen a nerz. N'eo ken trewalc'h d'ezi 'n em difenn ; fellout 'ra d'ezi breman mond war raok, a dâl d'hec'h enebour ; ha dre mac'h eo zur da gaout an trec'h, iudomp ta c'hoaz, ha bemde : Breiz da viken !

ERWAN BERTHOU.

(*Alc'houeder Treger*).